

πρόδωκεν ἡ ζωὴ κ' ἔτσι ἄγρια σ' ἐκδικήθηκε ὁ θάνατος. Ἐσὺ δὲ; εἶσαι, γλυκὲ μου ἀδερφέ. Δὲν θὰ μᾶς ξαναἰδῇ πιά τὸ νέο φεγγάρι στὴ μακρυνὴ ἀκροθαλασσιᾷ.

Ποτέ, ποτέ. Δὲ θὰ ραυθῆς πιά ἀπ' τὸν ἐρημο δρόμο, βιαστικὸς νὰ μ' ἀπαντήσης. Κι' ὅταν ἐρθῶ ἐγὼ στὸ δρόμο πού πῆρες δὲ θὰ σὲ ξανάβρω.

Ποτέ, ποτέ. Ἀπάνω στὸ κρεβάτι τῆς ἀγωνίας σου, μέσα στὴν ἄγρια μπόρα πού παράδερνε τὸ λογικὸ σου, ἕνα εἰρηνικὸ φῶς χύθηκα ἄξαφνα στὰ γαλανὰ σου μάτια. Ἀπλωσες τὸ τρεμάμενο χέρι σου, μοῦ χαϊδεύεις τὸ πρόσωπό μου καὶ μὲ τράβηξες κοντὰ σου, κινώντας τὰ χεῖλιά σου σὰ διψασμένα.

Μοῦδωκες ἕνα μεγάλο, ἀτέλειωτο φιλή. Ὅλη ἡ φλόγα τῆς ζωῆς σου ἔκαιε στὰ πυρωμένα σου χεῖλια. Εἶτανε τὸ τελευταῖο. Καὶ εἶτανε τὸ πρῶτο.

Φρεατίδα 4. XII. 906.

ΠΑΥΛΟΣ ΝΙΡΒΑΝΑΣ

*Τὸ λησμοβοτάνι τοῦ βουνοῦ
Καὶ τῆς Ἄρηνης τὸ νερό
Δόσε του, Ἀγάπη, δόσε το ἄλλουνοῦ,
Νὰ λησμονῆσαι κάποιον του νεκροῦ.*

*Τοῦ Παρνασοῦ ἕνα εἶναι βοτάνι
Καὶ ἐκεῖνο μόνο ἐκεῖ παντοτεινὰ
Θωρῶ νάνη, κι ἀμάραντα νὰ κάνει
Τὰ περασμένα ὡς νᾶναι τωρινὰ.*

*Κ' ἕνα νεράκι, πού ὄσοι πίνουν
Δὲ λησμονοῦν, ποτὲς δὲ λησμονοῦν,
Καὶ ἀπ' τῆς ψυχῆς τὰ μάτια δάκρυα χύνουν
Γιὰ τίς ψυχῆς πού ἐκεῖθεν περνοῦν.*

*Τέτοιους ἀνδρὸς συνάζω, ἕνα στεφάνι
Νὰ πλέξω σὶν Παρθένο τὸ Ναό,
Καὶ δάκρυο τέτιο, νὰν τὸν ράνει
Τῆς Τέχνης τῆς μεγάλης τὸ Θεό:*

*Τὸν Ἄνθρωπο, τὸν Ἄνθρωπο, πού ἐκεῖ
Στήνει ἀγαλμα Θεοῦ παντοτεινοῦ,
Λευκοὶ ἀγγελοὶ του φίλοι πιστικοί,
Πού κελαιδοῦν στὰ χιόνια τοῦ βουνοῦ.*

*Στὰ χιόνια, τοῦ μαρμάρου χιόνια,
Καὶ λούλουδα—ὄλα πέτρινα λουλούδια—*

— Ἀκούτε; εἶπε ὁ Ἰπατόφφ τεντώνοντας τ' αὐτιά στὸ μούγκρισμα τ' ἀγέρα· ἀκούτε τί σκοπὸ μᾶς τραγουδαί; Ἄ! πάει τὸ καλοκαίρι· τὸ χυνόπωρο διαβῆκε τὸ ἴδιο· καὶ νὰ ὁ χειμῶνας πού ἤρτε. Σὲ λίγο θὰ χωθοῦμε κάτου ἀπ' τὰ χιόνια, Καὶ ὁ θεὸς ἄς θελήσῃ νὰ γείνῃ τούτο τὸ γληγορότερο. Γιατί τώρα, ναβγῆ κανεὶς στὸν κῆπο τὸν πιάνῃ λύπηση. Εἶναι ριμένα ὄλα. Τὰ κλαδιὰ τριζοβολᾶνε σὰν κοκκάλες. Καὶ οἱ ὄμορφες μέρες περᾶσανε,

— Περᾶσανε, εἶπε κι' ὁ Μποντριακόφφ.

Ἡ Μαρία σταύρωσε σιωπηλὰ τὰ χέρια καὶ κοίταε ἀπὸ τὸ παραθύρι.

— Μὰ ὁ θεὸς εἶναι καλὸς, ξανάειπε ὁ Ἰπατόφφ, θὰ ξαναγυρίσουνε. Κανένας δὲν τοῦ ἀποκρίθηκε.

— Θυμώσαστε, εἶπε ὁ Ἀστακόφφ, πῶς τραγουδάγανε ἐδῶ;

— Θυμώσαστε, θυμώσαστε, εἶπε ὁ Ἰπατόφφ. Ὅχι, πρέπει καλύτερα νὰ μὴν τὰ θυμᾶται κανένας.

— Γιατί δὲν τραγουδάτε ἀκόμα; εἶπε ὁ Ἀστακόφφ γυρίζοντας κατὰ τὴ Μαρία· ἔχετε τόσο ὄμορφη φωνή!

Κεῖνη δὲν τοῦ ἀποκρίθηκε.

— Πῶς εἶναι ἡ κυρία μητέρα σας; εἶπε στὸν Ἰπατόφφ ὁ Ἀστακόφφ, πού δὲν ἤξερε πιά πῶς νὰ

*Πού ζοῦνε ζοῦν αἰῶνια αἰῶνια,
Σὰν τοῦ Τραγουδιστῆ κάποια τραγούδια,
Τἀνείπωτά του τὰ Τραγούδια.*

Σπέτες 30 11. 1906

ΓΙΑΝΝΗΣ ΠΕΡΓΙΑΛΙΤΗΣ

Γιὰ μιὰ φιλολογία καθὼς ἡ δική μας, ὅπου τὰ ποιήματα καὶ τὰ πεζογραφήματα πολλῶν νέων μαζι, εἶναι τὰ ἴδια σὰ νὰ | τᾶγραψεν ἕνας ἄνθρωπος, καὶ πολλὰ ἔργα πού τὰ γράφει ἕνας εἶναι διαφορετικὰ σὰ νὰ τᾶγραψαν πολλοί.

Γιὰ φιλολογία ὅπου δὲν ἀναζητοῦμε ἀκόμη τὸ εἶδος, ἐκεῖνο τὸ ἕνα, τὸ ὁμοίμορφο, τὸ σχηματισμένο, πού λειτουργεῖ κατὰ τὸν τρόπο του καὶ συλλογίζεται γελάει καὶ κλαίει κατὰ τὸν τρόπο. Γιὰ φιλολογία πού συχνὰ τὸ ποίημα καὶ τὸ πεζογραφεῖμα ὑποφέρουν ἀπὸ τὸν πυρετὸ τοῦ λυρισμοῦ καὶ τῆς τεχνοτροπίας, γι' αὐτὸ καὶ μοῦ παραστολιζονται, πολὺ μοῦ παραστολιζονται σὰν ἐπαρχιώτες μὲ δαχτυλίδια καὶ καδένες.

Γιὰ φιλολογία ὀρηκτικὴ καὶ νέα τέλος πάντων πού δὲν ἀνοίξεν ὄλα τὰ παράθυρα πρὸς τὸ φῶς—ὁ ἄτυχος νέος πού χάσαμε, ἀπ' τίς στιγμῆς πού δημοσίεψε τὸ πρῶτο του ποίημα, εἶταν φυσιογνωμία. Πιστὸς πρὸς τὸ εἶδος του, μορφὴ σχηματισμένη, χαριτωμένο πνεῦμα πού ξέφυγε πολλὰς τυραννίης σὰ νὰ τίς ἐγέλασε, χαμόγελο σεμνὸ καὶ καθαρὸ, τοξότης καλὸς πού τόξευεν ἔλαφρὰ τὴ γελαστὴ σκέψη του σὰν Ἔρωσ, μᾶς ἔδωκε νὰ γευθοῦμε γιὰ μιὰ στιγμὴ τὸ νερὸ τῆς ἀρχαίας καὶ καθαρῆς πηγῆς πού εἶχε πιῆ. Οἱ τρεῖς μῦθοι στέκονται στὴν Ἀττικὴν αἰθρία, σὰν τὰ τρία γελαστὰ χάλκινα ἀγαλματάκια τῶν σατύρων τοῦ Μουσείου τῆς Νεαπόλεως. Τὸ νεοελληνικὸ στίχο, κᾶπως ἀσυμβίβαστο μὲ τὴ σάτυρα, τὸν εἶχε κεντρίσει μὲ τὸ χυμὸ ἐνός χιουμορ δικοῦ του; κι' ἀπὸ τοὺς λίγους του στίχους πέφτει ἕνα σπάνιο διανοητικὸ ἄθος. Εἶταν στὸ γέλιο του σαρφός.

Z. A. ΠΑΠΑΝΤΩΝΙΟΥ

κρατήσῃ τὴν κουβέντα.

— Καλὰ, δόξα στὸ θεό, μὲλες τίς κακοσημαδιές. Ἀκόμα καὶ σήμερα ἔκαμε τὸν περίπατό της μέσα στὸ καροτσάκι. Εἶναι, μπορῶ νὰ εἰπῶ, σὰν ἕνα μισοτσακισμένο δέντρο, πού γέρνει στὸ παρακμικρὸ φύσημα τ' ἀγέρα. Καὶ κοιτάχτε, ἕνα ἄλλο δέντρο νέο καὶ δυνατὸ εἶναι κεῖ καταγῆς, καὶ τὸ τσακισμένο δέντρο πάντα ὀρθό. Ἐτσι εἶναι. Ὅσο ἡ ζωὴ τῆς δὲν εἶναι καὶ τόσο ζηλεμένη. Καλὰ λέει καὶ ἡ παροιμία, «Τὰ γεράματα δὲν εἶναι ἡ εὐτυχία».

— Καὶ ἡ νιότη δὲ φέρνει εὐτυχία, πρόσθεσε ἡ Μαρία μισόφωνα.

Ὁ Ἀστακόφφ λογάριζε νὰ γυρίσῃ νὰ κοιμηθῇ στὸ σπῆτι του· μὰ ἡ νύχτα εἶτανε σκοταδερὴ τόσο, πού δὲν ἀποκόπησε νὰ περάσῃ τίς κκοτοπιές μὲ τέτοια σκοτάδια. Τόνε βάλανε στὴν ἴδια κάμαρα ὅπου τρεῖς μῆνες μπροστὰ πέρασε μιὰ τέτοια κακὴ νύχτα μὲ τὴ γειτονιά τοῦ Γέγορ Καπίτονιτς. «Ρουχουνίζει τώρα;» ρώταε μὲ τὸ νοῦ του ὁ Ἀστακόφφ. Καὶ θυμήθηκε τίς διδασχῆς του στὸ δούλο του, κ' ὕστερα τὴ φανερωσιὰ τῆς Μαρίας μέσα στὸν κῆπο. Ζύγωσε στὸ παραθύρι, κι' ἀκούμπησε τὸ κούτελο του στὸ ψυχραμένο γυαλί. Ἡ ἴδια του ἡ ὄψη φαινότανε πῶς τὸν κοίταζε ἀπόξω, τὰ μάτια του χανόντανε μέσα

ΨΥΧΑΡΗΣ

ΜΙΚΡΟΣ ΠΡΟΛΟΓΟΣ*

Ὁ πρόλογός μου φέτο δὲν μπορεῖ παρὰ νᾶναι μικρὸς, ἀφοῦ πρόλογος, καὶ κάμποσο μεγάλος, εἶναι ἴδια ἡ Ἀπολογία, πού τὴν ἔγραψα γιὰ τὴ δεύτερη ἐκδοσὴ τοῦ Ταξιδιοῦ μου. Χρωστῶ μόνο στὸν ἀναγνώστη μιὰ ζηησιόλα γιὰ τὴ σειρά πού ἀκολούθησα, δημοσιεύοντας ἐδῶ τὴν Ἀπολογία μου. Ὁ τρίτος τόμος Ῥόδα καὶ Μῆλα ἔπρεπε νὰ συνεχίσῃ τὸ Β' στὴ χρονολογία καὶ νὰ μποῦνε μέσα ὅσα δικὰ μου βγήκανε εἴτε σὲ φημερίδες εἴτε σὲ περιοδικὰ εἴτε χωρία σὲ φυλλαδοῦλες ἀπὸ τὰ 1900 καὶ κάτω, γιὰτὶ μὲ τὰ 1900 τελειώνει ὁ Β' τόμος. Μὰ ἐπειδὴ τὸ Ταξίδι μου ξαναφάνηκε πέσει στὸ δημόσιο καὶ περὶ πρόλογός του εἶτανε ἡ Ἀπολογία εἶπα πῶς δὲν κάνει νὰ διαβασθῇ ἕνας πρόλογος δυὸ τρία χρόνια ὕστερα ἀπὸ τὸ βιβλίον πού προλογίζει, ἄφησε πού κ' ἕνας χρόνος εἶναι πολὺς. Δὲ σταθῆκε ὅμως τρόπος νὰ τυπωθοῦνε μαζὶ Ἀπολογία καὶ Ταξίδι—πρῶτο ἐμπόδιο τὸ μακρὸς τῆς Ἀπολογίας καὶ δεύτερο ἴσως πού τὸ Ταξίδι μου πλάγι πλάγι του δὲ σηκώνει γλωσσολογίης ἢ γραμματικῆς ὅπως τίς βρίσκει κανεὶς, φαρδιὰ πλατιά ξεδιαλυμένες, στὴν Ἀπολογία. Προτίμησα λοιπὸ νὰ γίνῃ ἕνας τόμος μοναχὴ τῆς, καὶ τὸν τόμο μου ἀφτόνε χαρίζω σήμερα στοὺς φίλους μ' ὄλη μου τὴν καρδιά, μὲ τὴν ἴδια πού θὰ τὸν δεχτοῦνε κ' οἱ φίλοι.

Ὁ τέταρτος τόμος Ῥόδα καὶ Μῆλα θὰ βγῇ στὰ 1907, γιὰ νὰ γλυτώσουμε μιὰ καὶ καλὴ μὲ τὰ παλιά μας κ' ἔτσι νὰ καταπιαστοῦμε πὸ ἤσυχα τὰ μυθιστορήματα καὶ τὴ μεγάλη ρωμαϊκὴ γραμματικὴ μας, πού θὰ δοῦνε τότες τὸ φῶς. Ἡ γλωσσικὴ μας κατάσκησῃ τὸ φέρνει κ' εἶναι μιὰ ιδιαίτερη, μιὰ παράξενη καὶ δύσκολη κατάσταση πού δὲν ἀνταμώνεται συχνὰ σ' ἄλλους τόπους· πρέπει σὺνάμα νὰ κανονίζουμε τὴ γλῶσσα, δηλαδὴ νὰ καταγινόμαστε στὴ γλωσσολογία καὶ νὰ καθιερώσουμε τὴ γραμματικὴ, ἐνῶ θέλομε κ' ἔργα τῆς φιλολογίας, πού θὰ καθιερώσουνε τὴν ἰδέα. Δυὸ χέρια μᾶς χρειάζονται καὶ τὰ δυὸ δεξιὰ. Δεξιὰ καὶ πιδέξια. Πῶς νὰ προφτάσῃ ἕνας ἄθροπος; Μὲ τὴν πομονή, μὲ τὴ θέληση, μὲ τὴν ἀγάπη. Ὄρθῃ κρίση θέλομε, θέλομε φρόνηση, θέλομε θυσία. Τὸ ἕνα χέρι μᾶς

* Ἀπὸ τὴν «ΔΙΟΛΟΓΙΑ» πού ὕστερ' ἀπὸ λίγες μέρες βγαίνει σὲ βιβλίον.

σὲ μαῦρο πέπλο, κ' ὕστερα ἀπὸ λίγες στιγμῆς μόρεσε νὰ ξεχωρίσῃ στὸ καταμαυρὸν οὐρανὸ τὸν ἀνχστερο τὰ κλαδιὰ τῶ δεντρῶνε πού σαλεύανε στὸ ἀδειο, ταραγμένα ἀπκαυ ἀπὸ τὸν ἀγέρα. Σάφνου ὁ Ἀστακόφφ πίστεψε ὅπως ἄλλοτε πῶς ἐγλύστρησε στὴ γῆς μιὰν ἄσπρη μορφή. Δυναμώσε τὴν προσοχὴ του· μὰ μὴ βλέποντας πιά τίποτα, σήκωσε τοὺς ὤμους. «Τί πρᾶμα εἶναι καὶ ἡ φαντασία!» εἶπε μὲ τὸ νοῦ του, καὶ πλάγιασε.

Ἀποκοιμήθηκε γλήγορα· μὰ κούτῃ τὴ φορὰ ἀκόμα θᾶλεγε κανεὶς πῶς δὲν εἶτανε νὰ περάσῃ μιὰν ἤσυχη νύχτα. Μιὰ ἀνακατωμένη ἀντάρα ἀκούστηκε νὰ σηκώνεται μέσα στὸ σπῆτι καὶ τόνε ξύπνησε. Σήκωσε τὸ κεφάλι. Εἶτανε ἀναρθωτες φωνές, καλέσματα, βήματα βιαστικά, πόρτες πού κλείνονταν μ' ὀρμη. Καὶ νὰ πού ἀκούστηκε ἕνα κλάμα γυναίκειο. Κραυγὲς σηκώνονταν καὶ σκούζανε μέσα στὸν κῆπο. Ἄλλες ἀπόμακρες τοὺς ἀποκρινόνταν. Στὸ σπῆτι ἡ κίνηση μεγάλωνε καὶ γεινότανε πὸ ταραχτικὴ. «Εἶναι κάποια πυρκαγιά!» Αὐτὴ ἡ σκέψη πέρασε ἀπὸ τὸ νοῦ τοῦ Ἀστακόφφ. Τρόμαξε, πήδησε ἀπὸ τὸ κρεβάτι, κ' ἔτρεξε στὸ παραθύρι. Καμὶὰ ἀντιφίγγιση φωτιᾶς δὲ φαινότανε· μὰ μέσα στὸ περιβόλι καὶ κατὰ τὰ μακρὰ, στὶς δεντροσειρές, κάτου ἀπὸ τὰ

τό δίνει ο νους, τ' άλλο ή καρδιά. Καί κατορθώνουνται όλα.

Ἐπειδή ὅμως; στήν Ἑλλάδα σέ κάθε ζήτημα πρέπει κανείς νάνακατώσῃ καί τὰ προσωπικά, μπορεῖ νά θαρρῆφῶνε πῶς γιά μένα τὰ λέω. Διόλου. Γλωσσολόγος καί ποιητής ἀναγκάζεται νά εἶναι σήμερα ὁ καθένας μας. Καί σ' ἀπτό ἀπάνω ἴσια ἴσια μᾶς χτυποῦνε. Δηλαδή, τήν ποιήσά μας ἤ δέν τή βλέπουνε ἤ καμώνουνται πῶς δέν τή βλέπουνε. Τή γραμματική μας τή λένε φανατισμό. Ἄλλου πάλε μᾶς λένε ριζοσπάστες. Διαδόθηκε πιά ἡ γνώμη, καί στήν Ἑβρώπη ἀκόμη τάκούω πῶς τὸ παραζηλώνομε. Χρέος μου ὡστόσο νά πῶ πρῶτα πρῶτα πῶς ἡ Ἑβρώπη πάει μέ τούς δημοτικιστάδες, ὄχι μέ τούς δασκάλους. Ἀκολούθησε τώρα τελεφεταῖα κάτι πολὺ σημαντικό. Τὸ μέρος τῆς δημοτικῆς τὸ πῆρε ὁ κ. K. Brugmann, σ' ἓνα του ἄρθρο γραμμένο πίτηδες γιά τὸ ζήτημα: Schrift-und Volkssprache und die «Sprachfrage» der heutigen Griechen (Deutsche Revue, Mai, 1906, 211-221). Ὁ κ. K. Brugmann εἶναι ἀπό τούς μεγάλους γλωσσολόγους τῆς ἐποχῆς μας, ἴσως ὁ μεγαλύτερος. Ἐχει τὸ ἐφτύχημα νά εἶναι ἀπό κείνους τούς ἀθρώπους πού ὀδηγοῦνε. Ἄνοιξε δρόμους καινούριους πού δέν πιστέω νά ὑπάρχῃ γλωσσολόγος πού νά μὴν εἶναι λίγο πολὺ μαθητῆς του — καί μάλιστα περισσότερο πολὺ παρά λίγο. Ἡ ματιά του ἔχει κάτι διαπεραστικό πού σέ ταραξίει. Ἀμέσως βρίσκει τὸ σωστὸ καί τὸ δύσκολο. Μὰ ξέρε; ὁ νους του συνάμα θαμάσια νά γενικέθῃ. Ὅταν ἀρχισα τὰ γλωσσολογῶ, τὰ βιβλία του μοῦ δώσανε μιὰ ἐντύπωση, πού καί τώρα βαστά. Κατόπι ἀξιώθηκα νά τονέ γνωρίσω, νάλλάξομε καί δυὸ τρία γράμματα. Δέν τὸν εἶδα πολλές ὥρες καί ἡ ἀλληλογραφία μας πολλές σελίδες δὲ λογαριάζει. Μὰ τόσο μοῦ ἔφτασε γιά νά καταλάβω τὸν ἴσιο, τὸν ἄρθο, τὸν τίμιο τὸν ἄθρωπο, καί τὸν καλό. Συχνά μοῦ τὸ παρατήρησα καί μοῦ ἀποδείχτηκε ἀκόμα μιὰ φορὰ μέ τὸν κ. K. Brugmann, πῶς τὰ χαρίσματα τῆς διάνοιας δέν ξεχωρίζονται ἀπὸ τὰ ἠθικά τὰ χαρίσματα, καί ὅποιος εἶναι φίλος στήν κρίση του γιά τὰ πράματα τῆς ἐπιστήμης, νοιώθει πῶς φίνα καί τὰ πράματα τῆς καρδιάς. Ταίρι ταίρι πάνε τὰ δυό.

Γιά τὸ γλωσσικό μας τὸ ζήτημα δὲ μοῦ φαίνεται νάκαμε ὁ κ. Brugmann καμιά ἰδιαιτέρη μελέτη, πρὶν ἀπὸ τ' ἄρθρο του, δὲ μοῦ φαίνεται νά τὸ

σπούδασε ὡς τώρα. Κι ὅμως ἡ ματιά του ἐκείνη πού σὰς ἔλεγα, ὅτι πού ἀντίκρουσε τὸ ζήτημα, καί τὰρπαξε ὄλο. Εἶδε μέ τί τρόπο, μέ τί σύστημα κιάλας πρέπει νά γράφεται ἡ δημοτικῆ: «Im Lautlichen, in der Formenlehre, im wesentlichen auch in der Syntax hat man der lebendigen Volkssprache zu folgen, damit die Schriftsprache von vornherein ein möglichst lebendigez Organismus sei. Zum Ausbau im einzelnen aber und Insonderheit bezüglich des Wortschatzes darf die Geistesarbeit, die auf die Katharevusa verwandt und in ihr niedergelegt ist, nicht ungenutzt bleiben; nur müssen selbstverständlich alle unnöthigen Archaismen durchaus ferngehalten werden» (σ. 220-221).

Εἶναι νά τὰ μελετᾷ κανείς τέτοια λόγια καί νάπορῇ πῶς μπῆκε ἀμέσως στό νόημα, πῶς τὰ κανόνισε ἀμέσως τὰ καθέκαστα, ὡς καί τὸ συνταχτικό. Τὰ βιβλία μου δέν πιστέω νά τὰ διάβαζε ὁ κ. Brugmann. Ἐν τῷ διάβαζε, θάβλεπε πῶς ἡ ἀρχὴ πού προσπάθησα πάντα μου νάκολουθῆσω, στάθηκε ἴσια ἴσια ἡ ἀρχὴ πού μᾶς διατυπώνει ὁ ἴδιος στίς λίγες του ἀρτές ἀράδες. Τουλάχιστο κανένας δέν εἶπε πῶς παστρικά τί κάνω καί τί θέλω νά κάνω. Κι ὡστόσο λέει: πῶς ἀπάνω γιά μένα πῶς ἡ δική μου ἡ ἀρχὴ σωστή δέν εἶναι καί πῶς εἶναι ριζοσπαστική. Μ' ἄλλα λόγια, εἶμαι φανατικός.

Ἐγὼ τώρα, νά μή σὰς τὰ μασῶ, τὰ νέβρα μου μέ πιάνουνε, σάν τῆκούω. Ἀλήθεια, τὸγραψε κι ὁ Krumbacher. Μὰ τί τὰ θέλετε πού ὅ,τι κι ἂν ἔγραφε ἀπτόσ ὁ ἄθρωπος, χρέος μου νά κλειδῶνω τὸ στόμα μου μέ κλειδαριά, γιατί μ' ἔχει σκλαβωμένο μ' ὅσα λέει στό Ἠρόβλημά του ὄχι μονάχα γιά μένα, πκρά γιά τὸ ἅγιο τὸ ζήτημα. Τί νά γίνῃ πάλε, πού τὰ νέβρα μου χορέβουνε καί δὲ γλυτώνω; Καί γιά ποιὸ λόγο τάχα τὰ νέβρα; Νά, γιά τὸ λόγο πού «Ἰδοῦ ἡ Ρόδος, ἰδοῦ καί τὸ πῆγμα!» Ὁ εἰμὸνα ὑποχρεωμένος ὑπερβολικά σέ κείνους πού μέ βρίσκουνε φανατικό ἢ ριζοσπάστη, νά καταπαστοῦνε τὸ ζήτημα μιὰ στιγμούλα, νά δῶ τότες καί γῶ πῶς θά τὰ βγάλουνε πέρα.

Νά κρίνουμε κι ἀπὸ ἓνα παράδειγμα, σάν ἀγαπάτε.

Ἡ καθαρέβουσα μᾶς ἔμαθε πῶς πρέπει νά λέμε νυμφεύω καί νυμφεύομαι, ἀντίς παντρέβω κί παν-

τρέβουμαι. Ἄς δοῦμε τώρα πόσοι τύποι μπορεῖ νάκουστοῦνε στήν ὀμιλία τοῦ τρίτου πρόσωπου τοῦ πληθυντικού τοῦ μέσου μέλλοντα ἢ μέσου ἀόριστου: θά νυμφευθῶσι, νυμφευθῶν, νυμφευθῶνε, νυμφευθῶσι, νυμφευθῶν, νυμφευθῶνε, νυμφευθῶσι, νυμφευθῶν, νυμφευθῶνε κ.τ.λ. κ.τ.λ. ἐνυμφευθήσαν, ἐνυμφευθήσαν, ἐνυμφευθήσανε, νυμφευθήσαν, νυμφευθήσαν, νυμφευθήσανε, καί τὰ ἔξη ἐννοεῖται πότε μέ φη, πότε χωρίς μ, πότε μέ φη καί χωρίς μ, πότε μέ μ καί μέ φθ, πότε μέ τῆ μιὰ κατάληξη, πότε μέ τὴν ἄλλη, καί ὅλα τους πότε μέ τὸ ε πότε χωρίς τὸ ε τὸ ἀρχικό.

Διόλου παράξενο δέν εἶναι νά ὑπάρχουνε τόσοι τύποι γιά ἓνα καί μόνο πρόσωπο. Κάθε γλωσσολόγος καί κάθε ἄθρωπος πού κρίνει μέ ἀμεροληψία, θά τὸ καταλάβῃ πῶς ἡ καθαρέβουσα, ἐκεῖ πού νομίζετε πῶς φτεῖάνει γλώσσα, δέν κατάφερε νά φτεῖάσῃ παρά γλωσσική ἀναρχία. Πάτησε τούς ἱστορικούς, τούς φυσιολογικούς νόμους τῆς δημοτικῆς, πού εἶναι ἡ κανονική, καί γιά τούτο σὰ μιλεῖ ὁ Ρωμιός, δὲ βρίσκει τὸ λογαριασμό του, διορθώνει, στρεβλώνει καί πελαγώνει.

Ἐμεῖς τώρα τί νά κάμουμε;

Νά παραδεχτοῦμε ὅλους τούς τύπους πού σὰς ἀράδιασα;

Καλά. Νά ποῦμε τότες ὅμως πῶς γλώσσα δέν ἔχομε.

Ἡ νά παραδεχτοῦμε ἀπ' ὅσα εἶδαμε τὸν τύπο νυμφευθήσανε γιά τὸν ἀόριστο, νυμφευθῶνε γιά τὸ μέλλοντα;

Περὶ ὅσα. Τὸ παραδεχτήκαμε. Μὰ σὰς παρακαλῶ, τὸ παντρέβω καί παντρέβουμαι τί γίνονται; Τὰ ξεχάσαμε; Πῶς μποροῦμε, ἀφοῦ ὁ ἑλληνικός λαός δέν τὰ ξεχνᾷ; Εἶναι οἱ κοινοὶ τύποι, πανελληνιοί, γνωστοὶ καί σέ κείνους ἀκόμη πού λένε νυμφεύω καί νυμφεύομαι.

Τὸ λοιπὸν ἐμεῖς νά προτιμήσομε τὸ παντρέβω καί παντρέβουμαι, ἀφοῦ εἶναι τὰ ἔθνηκα; Ἐκεῖ σὰς ἤθελα. Τὰ προτιμήσαμε, τὰ καθιερώσαμε. Ὁραῖα! Ἐλα δὰ πού πολλοί, κάμποσες χιλιάδες Ἑλληνες συνηθίζονε ἢ ξέρουνε ἢ νομίζονε ὁμορφότερο τὸ νυμφεύω καί νυμφεύομαι. Νά τὰ σῆσομε; Φοβοῦμαι πῶς ἡ ἀνάγκη ἐκεῖ θά μᾶς καταστήσῃ. Κι ὅποιος τὸ συλλογιστῇ, θά καταλάβῃ πῶς ἔτσι πρέπει, ἂν ζακολουθοῦμε πάντα δηλαδή νά πιστέβομε πῶς μᾶς χρειάζεται μιὰ γλώσσα.

δέντρα ἐκινιόντανε μικρὲς φωτίτσες κόκκινες. Εἶτανε ἀνθρώποι πού τρέχανε μέ φανάρια. Ὁ Ἄστακόφφ βρέθηκε στήν πόρτα, τὴν ἀνοιξε γλήγορα, καί κρούστηκε μέ τὸν Μποντριακόφφ πού χλωμός, ἀναμαλλιασμένος καί μισόγυμνος ἔτρεχε σὰ δαιμονισμένος.

— Τί τρέχει; τί συνέθηκε; φώναξε ὁ Ἄστακόφφ πιάνοντας τὸν ἀπὸ τὸ χέρι.

— Εἶναι χαμῆνη, εἶναι ἀφανισμένη, ῥήχτηκε μέσα στό νερό, ἀποκρίθηκε ὁ Μποντριακόφφ μέ λαχνασιασμένη φωνή.

— Ποιά χάθηκε; ποιά ῥήχτηκε στό νερό;

— Ἡ Μαρία Παυλόβνα. Ποιός μπορεῖ νά εἶναι; Τὴν ἔχασε, τὴν κκομοῖρα τὴν κοπέλα, ὁ δυστυχημένος. Βοήθεια! Πατερὰ κηδες, τρέχτε γλήγορα, τρέχτε». Κ' ἔτρεξε βιαστικά στὴ σκάλα. Ὁ Ἄστακόφφ πρόφτασε νά ποδεθῆ, ἔριξε ἓνα πανωφόρι στοὺς ὤμους του καί ὄρμησε.

Δέν εἶτανε πιά κανένας στό σπίτι. ὅλοι ἐβγήκανε. Μονάχες, μισοπεθαμένες ἀπὸ τὸ φόβο, οἱ δυὸ κοπελοῦλες τοῦ Ἰπατόφφ στεκόντανε στὴ μπασιά, κοντὰ στὴν παρακάμαρα. Διπλωμένες μέ τ' ἄσπρα τους ρουστανάκια, μέ σταυρωμένα τὰ χέρια, καί τὰ πόδια γυμνά, εἶτανε μαζεμένες κοντὰ σ' ἓνα κερὶ βαλμένο καταγῆς. Ἀπὸ τὸ σαλόνι, κι ἀνάμεσα ἀπὸ

ἀναποδογυρισμένα τραπέζια, ὁ Ἄστακόφφ βγήκε τρέχοντας κατὰ τὴν ταράτσα. Φαίνονταν ἀνάμεσα ἀπὸ τὰ κλαδώματα καί κατὰ τὴν μεριά τῆς φραχτῆς, νά κινιῶνται ἠσικιοὶ καί φωτιές. «Ἀρπάγια ἀρπάγια!» ἔλεγε ἡ φωνὴ τοῦ Ἰπατόφφ. «Ἐνα δίχτυ! μιὰ βάρκα!» φώναζαν οἱ ἄλλες φωνές. Ὁ Ἄστακόφφ ἔτρεξε κατὰ τῆς φωνές. Βρῆκε τὸν Ἰπατόφφ στὸν ὄχτο τῆς λίμνης. Ἐνα φανάρι κρεμασμένο σ' ἓνα κλαδί ἴτιξ φώτιζε ζωηρὰ τὸ κεφάλι τοῦ γέρου. Κουλούριζε τὰ χέρια του καί τρέκλιζε σὰ μεθυμένος. Κοντὰ του, μιὰ γυναίκα, ζαπλωμένη στὰ χορτάρια, μέ τὸ πρόσωπο καταγῆς, θρηνηλόγαε μέ σπασμούς καί κοπετούς. Ὁ Μποντριακόφφ ῥήχτηκε στό νερό ὡς μέ τὴ μέση, κ' ἔβγαλε τὰ βάρδια μ' ἓνα σταλάκι. Ἐνας ἀμαξῆς σήκωνε τὰ σκοῦτια του, τὴν λιβρία του, τρέμοντας σύγκρομος. δυὸ ἄλλοι σαίρνανε μιὰ παλιόβαρκα ἀπὸ τὸν ὄχτο. ἀκουγότανε τὸ τροκάκισμα κάποιου ἔλογου πού ζάτρεχε στό δρόμο τοῦ χωριοῦ κι ὁ ἀγέρας πέρναε μέ στριγγιὰ σφουριζιά, σὰ νάθελα νά σβύσῃ τὸ φῶς τῶν φαναριῶνε, τὸν καιρὸ πού τὰ κύματα τῆς λίμνης κλουκανίζανε κούφια στὰ σκοτάδια.

— Τί ἀκουσα, εἶναι δυνατό; φώναξε ὁ Ἄστακόφφ ζυγώνοντας τὸν Ἰπατόφφ.

— «Ἀρπάγια! ἀρπάγια! ἔλεγε ὁ γέρος γιά κάθε ἄλλη ἀπόκριση.

— Ὅχι, ὄχι, ἀπατηθήκατε, ἔλεγε ὁ Ἄστακόφφ.

— Ἄ, δέν ἀπατιέται! εἶπε θρηνηρὰ ἡ πεσμένη γυναίκα καταγῆς, πού εἶτανε ἡ δούλα τῆς Μαρίας: ἐγὼ ἡ ἴδια, δυστυχία μου καί κακομοῖρα πού εἰμὸνα, τὴν ἄκουσα ποῦπερτε στό νερό, μικρούλα μου περιστέρα. Τὴν ἄκουσα νά χτυπιέται. στό νερό καί νά κράξῃ «Σῶστε με!...» κι ἀκόμα μιὰν ἄλλη φορὰ! «Σῶστε με...»

— Μὰ πῶς δέν τὴν ἐμποδίσες, δυστυχισμένη; εἶπε ὁ Ἄστακόφφ.

— Καί πῶς νά τὴν ἐμποδίσω, πατερὰ κη μου; Ὅταν εἶπα μέ τὸ νοῦ μου: «Ποῦ νά εἶναι»; Κεῖνη δέν εἶτανε πιά στήν κάμαρα. Μὰ ἡ ψυχούλα μου τὸ μάντεψε ὅλες αὐτὲς τῆς μέρες εἶτανε τόσο θλιμμένη. Δέν ἔλεγε λόγο. Μὰ τᾶξερὰ ὅλα γῶ. Ἐτρεξά γλήγορα κατὰ τὸ περβόλι, σάν κάποιος νά μ' ὀρμήνεψε. Καί ξάφνου κάτι βούτηξε στό νερό. Ἄκουσα: Σῶστε με... σῶστε... ὦ, ἀδερφοῦλια μου, κακομοῖρα ἀδερφοῦλια μου!...

— Νά λοιπὸν, σκίφτηκε ὁ Ἄστακόφφ, κεῖνο πού μοῦ φάνηκε ἄσπρο στό σκοτάδι.

Στὸ μεταξὺ ἀνθρώποι τρέχανε μ' ἀρπάγια. ἄλ-

Νά ξαναδιαβάσουμε ώστόσο τί γράφει ὁ κ. Bruggmann: «... dass der Standpunkt der Radikalen unter den Fortschrittlern, Psichari, Pallis u.a., welche die Katharevusa einfach ausloschen und eine rein volkstümliche Schriftsprache an ihre Stelle setzen wollen, falsch ist.»

Νά ποῦ καί ὁ κ. Brugmann ὁ ἴδιος πολλές φορές δὲ θά μπορέσῃ ἄλλο νά κἀμῆ παρὰ νά σβῆσῃ τὴ λεγόμενη, γιὰ νά βάλῃ στὴ θέσιν τῆς καθάρια δημοτικῆς. Ἄδύνατο νάποφύγῃ τὸ φανατισμὸς. Κ' εἶται θά πεθυμοῦσα, θά εἶτανε ἴσως καί πιὸ σωστό, ἕναν ἕνανε νά πάρουμε τοὺς φανατισμούς μου, γιὰτὶ ἕναν ἕνανε τοὺς συλλογίστηκα καί γώ. Τότες γίνεται συζήτηση καί βλέπουμε τί σημαίνει τὸ κάτω φανατισμός.

Γιὰ κἀμποσους φανατισμούς μου γίνεται λόγος στὴν Ἀπολογία καὶ ἀμὰ τοὺς κοιτάζουμε ἀπὸ πιὸ κοντὰ, θαρρῶ πὼς θά μᾶς φανοῦνε λογικοί· θά δοῦμε πὼς ἔχουνε καί τὸ μέτρο τους. Μὰ νά μὴ φανταστοῦμε πὼς εἶναι καί δύσκολο πρᾶμα τὸ σβῆσιμο τῆς καθαρῆς: πολὺ πιὸ ἔφκολο ἀπὸ τὸ σβῆσιμο τῆς δημοτικῆς ποὺ καταπιόσθηκε ἡ καθαρῆς. Ἡ καθαρῆς σβῆνεται μοναχῆ της. Τί κατώρθωσε μὲ τὸ νυμφεύω καί τὸ νυμφεύομαι; Θέλησε νά σβῆσῃ τὴ δημοτικὴ καί σβῆσθηκε στὴν ἀναρχία. Γέννησε μιστὴ γλῶσσα. Ἡ μιστὴ γλῶσσα εἶναι καλὸ σημάδι· θά πῆ πὼς ἡ καθαρῆς δὲν ἔχει πιὰ πολλὰ χρόνια νά ζῆσῃ. Ἐμαθα τῶρα τελεφτάκι πὼς μιὰ φορὰ κ' ἕναν καιρὸ ἡ μιστὴ γλῶσσα βασιλεψε ὡς καί στὴν Ἰταλία, γιὰ τοὺς ἴδιους λόγους ἀπαράλλαχτα ποὺ βασιλέθει σήμερα στὴν Ἑλλάδα. Σὺς ἀντιγράφω τὸ μέρος ποὺ εἶναι σημαντικό· all mondo fu sempre lo stesso, e alcumi fatti, che sembrano inconcepibili, si spiegano talvolta, senza divagar tanto, mercè la considerazione della stessa natura negli uomini e nelle cose. Oggi i più colti parlano l'italiano [δηλαδὴ τὴν κοινὴ γλῶσσα] e gli incolti il dialetto [δηλαδὴ τὰ ντόπια οἱ χωρικοὶ, ὅπως καί παντοῦ]. Ai tempi romani i più colti parlavano la lingua latina, e nella bocca del volgo era il linguaggio che lo detto parlato, ossia il dialetto latino o romano. Dunque nel medio evo devono essere stati parimente i detti linguaggi nobile e plebeo. Ma quale

era il nobile nei primi secoli medievali? Era ancora la lingua latina, o forse il dialetto romano? Nè l'una, nè l'altro per sé stessi. Bensi l'un e l'altro, cioè la lingua latina e i dialetti tutti d'Italia figli dei romano dialetto uniti insieme diedero gli elementi alla essenza e alla forma del nuovo linguaggio.

Noi vedemmo che già nel secolo VII si parlava più volgare che latino, cioè un linguaggio più di forma italiana che di latina. Da ciò è ovvio arguire che gli uomini colti, essendo la lingua latina poco intesa in quel secolo dagl'incolti, dovessero aver foggiate anch'essi, già nel secolo VII, il proprio linguaggio amodo del volgare che gl'incolti parlavano, per essere intesi da questi, poichè naturalmente il linguaggio nobile dovea prendere la forma volgare tanto quanto la prendeva il plebeo. D'altra parte, avendo gli uomini colti bisogno, come si è detto, d'un linguaggio più copioso del plebeo, non potevano desumerne i vocaboli se non della lingua latina e per un decimo da essi volgari. E dovendo i colti uomini, a motivo de' vocaboli, stare attaccati alla lingua latina, doveano anche non allontanarsi dalla forma di questa [νά κ' ἡ μιστὴ γλῶσσα], ma, d'altro lato, trascinati dalla nuova corrente ad abbracciare anche la innalsa forma volgare [βλέπετε; ἀπὸ ποῦ παρατηρήσατε τόσες καί τόσες φορές], erano forzati perciò a tenersi in bilico tra questa e quella. Donde una forma propria del linguaggio nobile, non più quella della lingua latina, ma neanche quella del linguaggio plebeo [ἡ σημερινὴ μας ἀνακατωσοῦρα]. Donde una differenza di fonetica tra il linguaggio dei colti e quello degl'incolti, resa maggiore col tempo [!], poichè questi non ebbero mai il riguardo alla lingua latina e quindi il ritegno di quelli. E da ciò nel nobile linguaggio un tipo comune, perchè emanato ovunque dalla lingua latina comune e ferma e quindi tipo uniforme e terso per tutta Italia, e nel linguaggio plebeo, ossia nei dialetti, un tipo rozzo e vario, perchè derivato dal dialetto stabilen

romano, e più o meno guastato da un luogo all'altro.

Da chi pertanto gli uomini colti appresero il linguaggio nobile? Dalla sola necessità che li costringeva parlando a non istaccarsi dalla lingua latina, ch'essendo ferma e universalmente intesa adoperavano negli scritti, e a un tempo li costringeva, per essere intesi dagl'incolti, a darle parlando la forma volgare presa dal linguaggio di questi. (Andrea Gloria, Del volgare illustre dal secolo VII fino a Dante, Venezia, 1880, 8ο, 136 σ., σ. 80—82)¹.

Σήμερα πρέπει κανεὶς νά κοιτάξῃ τὸν καιρὸν, γιὰ νά καταλάβῃ ποῦ πῆγε ἡ γλῶσσα τῆς ἐβγένειας στὴν Ἰταλία—linguaggio nobile (σ. 80)—ποῦ πῆγανε μαζί της καί οἱ colti—πὲς οἱ δασκάλοι μας, οἱ καλλιεργημένοι. Ὁ Gloria παρατηρεῖ στὰξιόλογο βιβλίον του, ποῦ καί τ' ἄλλα του πολλὰ λὲς καί γράφηκε γιὰ τὸ ζήτημα, πὼς ἐνὸς στὴν Πάντοβα, λ. χ., ὁ ἀπλὸς ἄθροπος ἔλεγε pupillo καί mercato, οἱ καλλιεργημένοι, ἀπὸ σέβας γιὰ τὴ λατινική, τὰ λέγανε pupillo καί mercato, ἢ pupillu καί mercatu (σ. 82). Ὁμοίαια τὰ παραδείγματα καί ταιριάζουνε περίφημα γιὰ μᾶς. Τὸ pupillo καί τὸ mercato μείνανε, γιὰτὶ ἀντίθετα δὲν εἶτανε στὴν κοινὴ γραμματικὴ τῆς δημοτικῆς· τὸ pupillu καί τὸ mercatu ἀδύνατο νά σταθοῦνε, γιὰτὶ δὲν τὰ σήκωνε ἡ κοινὴ γραμματικὴ. Δὲν εἶπαμε ποτέ μας ἐμεῖς πὼς θέλουμε νά σβῆσουμε ἀπὸ ἄκρη σὲ ἄκρη τὴν καθαρῆς κ' εἶναι περίεργο νά τὸ πιστέβουνε ἀκόμα, ὕστερις ἀπ' ὅσα ξεδιαλίσαμε γιὰ τὸ ζήτημα χίλιες φορές, ἀπ' ὅσα προκηρῦξαμε μάλιστα καὶ ἀπαρχῆς, ἀφοῦ τὸ χωρίον τοῦ Ταξιδιοῦ, στὰ 1888, τὸ γρα-

1) Γιὰ τὸ ἰταλικὸ τὸ ζήτημα, κ. καί G. Belardinelli, La questione della lingua I, Da Dante, a Girolamo Muzio. Roma [1905].—Στὴ Γερμανία, τῶρα τῶρα, σηκώσανε ἄλλο πόλεμον· σ' ἕνα ἔξυπνο καὶ νόστιμο βιβλιαράκι, ὁ κ. Otto Schroeder (Vom papiernen Stut, Teubner, 1906) βρῖσκει πὼς στὴν πατρίδα τοῦ ἡ γλῶσσα κατακτησε χ α ρ ε ν ι α, ἔγινε γλῶσσα γιὰ τὰ μάτια (Sprache fürs Auge), καί λέει πὼς πρέπει ἀπλὴ ἀπλὴ νά τὴ γράφουνε, ὄχι μιστὴ, δηλαδὴ ποτε ρουκὰ, ποτε δασκαλεμένα. Φανταστῆτε τί θέλεγε στὴν Ἑλλάδα. Τὴν ἴδια σημασία ἔχει καὶ ἄλλο ἕνα βιβλιαράκι, τοῦ P. Causer, Von deutscher Sprachziehung, Weidmann, 1906. Δουτὸν τὸ ὄφρον κ' ἡ γλῶσσα στὴ Γερμανία δείχνουνε τάση σὲ ἀπλοποίηση ἀκόμη πιὸ μεγάλη.

λοι φέρανε ἕνα δίχτυ καί τ' ἀπλώνανε στὰ χορτάρια. Ἐνας σωρὸς εἶτανε συναγμένοι. Βιαζόνταν ἄλλοι καί ἄλλοι σπρωχόνταν· ὁ ἀμαξᾶς καί ὁ σταρόστας πῆρε καθένας τους ἕνα ἄρπάγι, πηδήσανε στὴ βάρκα, τὴ σπρίζανε μέσα καί ἀρχίσανε νά ψάχνουνε στὰ νερά· τοὺς φωτάγανε ἀπὸ τὸν ὄχτο. Τὰ κινήματά τους καί τὰ σαλέματα ποὺ ἐκάνανε οἱ ἴσκιοι τους φαινόντανε παράξενα καί τρομαχτικὰ πάνου ἀπὸ τὴν ταρχαμένη λίμνη καί στὸ φῶς τὸ ἀβέβαιον καί κοκκινωπὸ τῶν φαναριῶνε.

— Πιάνω κατιτίς, φώναξε ξαφνικὰ ὁ ἀμαξᾶς.

Ἄλλοι ἀπολιθώθηκαν.

Ἄμαξᾶς ἔσυρε τὸ σταλίκι του γέροντας. Εἶδανε νά φαῖν κατὶ μαυριδερὸ καί λυγισμένον. «Μιὰ ρίζα!» εἶπε, τραβῶντας τὸ ἄρπάγι του.

— Γύρισε, γύρισε τοῦ φώναξαν ἀπὸ τὸν ὄχτο. Δὲ γίνεται δουλειὰ μὲ τὰ ἄρπάγια. Πρέπει νά πάρουμε ἕνα δίχτυ.

— Ναι, ἕνα δίχτυ, ἕνα δίχτυ, εἶπανε οἱ ἄλλοι.

— Σταθῆτε, σταθῆτε φώναξε ὁ σταρόστας. Καί γώ τὸ ἴδιο γάντωσα κάτι...καί κάτι μαλακὸ, πρόστασε στὴ στιγμῆ.

Μιὰ ἀσπράδα φάνηκε κοντὰ στὴ βάρκα.

— Ἡ δεσποινίδα! φώναξε ὁ σταρόστας. Νά τη!..

Δὲν ἐγελάστηκε. Τὸ ἄρπάγι ἐπῆρε τὴ Μαρία ἀπὸ τὸ μανίκι τῆς ρόμπας της. Ὁ ἀμαξᾶς τὴν ἄρπαξε ἀμέσως τὴν ἐβγαλε ὄσω ἀπὸ τὸ νερὸ, καί μὲ δύο σπρωξίεις ἄρπαξε τὴ βάρκα κοντὰ στὴν ὄχτη. Ὁ Ἰπατόφ, ὁ Μποντριακόφ δλοὶ ριχτήκανε, πιάσανε τὴ Μαρία, τὴν ἔφεραν τρέχοντας στὸ σπίτι. Τὴν πλαγιάσανε ἀμέσως γδυμένη· τὴν τινάζανε ὀλόκορμα καί πασκίζανε νά τὴ ζεστάνουνε· μὰ τοῦ κάκου πῆγαν ὄλα. Ἡ Μαρία δὲ συνερχότανε· καί ἡ ζωὴ τῶρα τὴν ἄφισε.

Ἄστανε ἄστανε τὴν ἄλλη μέρα νωρὶς ἔφησε τὴν Ἰπατόφ. Ὄσῳ πρὶν νά φύγῃ, πῆγε γιὰ νά ἀκλουθήσῃ τὴ συνήθεια, γιὰ νά εἶπῃ τὸ στερον χαιρετισμὸν στὴν πεθαμένη. Εἶτανε βαλμένη ἀπάνου στὸ τραπέζι τοῦ σαλονιοῦ, ντυμένη μ' ἄσπρο φόρεμα. Τὰ πικνὰ της μαλλιά εἶτανε ἀκόμα ὄγρα. Τὸ χλωμὸ της πρόσωπον, ποῦ ὁ θάνατος δὲν τὸ παράλλαξε ἀκόμα φανῆρονε μιὰ θλίψη ἀφάνταστη. Τὰ χεῖλια της τῆς τὰ μισάνοιχτα φαινόντανε ὡς νάθειλαν νά μιλήσουνε καί νά ζητήσουνε κάτι. Τὰ σταυρωμένα της χεῖρια σφίγγανε τὰ στήθια της. Μὰ, ὅποιες κ' ἂν εἶτανε οἱ σκέψεις ποὺ μέσα σὲ αὐτὴς θανατώθηκε ἡ δύστυχη κοπέλα, ὁ θάνατος ἀπίθωσε τῶρα ἀπάνου της τὴ σφραγίδα τῆς αἰώνιας σιωπῆς του καί

τῆς ἀπαίσιαν ὑπόταξίν του. Ποῖς μπορεῖ νά νιώσῃ τὸ τί λέει τὸ πρόσωπον τοῦ πεθαμένου τίς γλήγορες στιγμῆς ποὺ παίρνει ἀκόμα τίς στερνὲς ματιὰς τῶν ζωντανῶνε, πρῶτον χωθῆ μέσα στὴ γῆ καί ξαφανιστῆ γιὰ πάντα;

Ἄστανε ἄστανε κάποιες στιγμῆς ὀμπρὸς ἀπὸ τὸ κορμὶ τῆς Μαρίας, δίνοντας θλιμμένη ἔκφραση στὴν ὄψη του, ὅπως τὸ ζητᾷ ἡ περίσταση, ἔκαμε τρεῖς φορές τὸ σταυρὸν του καί ἀποτραβήχτηκε, χωρὶς νά κοιτάξῃ τὸ Μποντριακόφ, ποῦ γονατισμένος σὲ μιὰ γωνιά καί μὲ τὰ χεῖρια στὰ μάτια ζέσπασε σὲ λυγμούς ὡς παιδί.

Δὲν εἶτανε μονάχα αὐτὸς ποῦ ἔκλαιγε τὴν ἡμέρα κείνη. Ἄλλοι οἱ δούλοι τοῦ σπιτιοῦ κλαίγανε. Ἡ Μαρία εἶτανε πάντα μὲ αὐτοὺς καλὴ καί γλυκεῖα· ἄφησε κατοπινα τῆς μιὰ καλὰ γαθὴ μνήμη.

Κάποιες ἡμέρες ὕστερα νά τί ἔγραφε ὁ γέρονς Ἰπατόφ γι' ἀπόκριση σ' ἕνα γράμμα, ποῦ ἐπῆρε τέλος ἀπὸ τὴ Ναντζίντα.

«Μιὰ βδομάδα πρὶν ἀπὸ σήμερον ποῦ γράφω, ἡ πολυαγαπημένη μου Ναντζίντα Ἀλεξείβνα, ἡ δύστυχη μου γυναικαδέρφη, καί φιλενάδα σας Μαρία Παυλόβνα, ἔβαλε θεληματικὸ τέλος στὴ ζωὴ της πέφτοντας τὴ νύχτα μέσα στὴ λίμνη, καί

ψαμε, ὄχι ἀργότερα τάχα (κ. Ταξ. Β', 30 κ. καὶ Ρω. Θέ., Α', 65, 66· Ζ. καὶ Α., 331· Ρ. κ. Μ. Β', 2 κ. τώρα καὶ τὴν Ἀπολογία, σὲ κάθε τῆς σελίδα). Τὸν πλοῦτο τῆς καθαρέουσας, τὸν κουβαλήσαμε ἀλάκαιρο στὰ βιβλία μας καὶ σώσαμε ὅτι μπορούσε νὰ σωθῆ· ἐκεῖ πού δὲν μπορούσαμε καὶ πού δὲ θὰ μπορούσε κανένας, ἂν ἐπιανε δουλειὰ σοβαρὴ, σθῆσαμε. Τὸν τρόπο καὶ τὴ μέθοδο καὶ τοὺς λόγους, τοὺς εἰδείξα σήμερα στὴν Ἀπολογία· μὰ εἶναι καιρὸς πού ἀκολουθοῦμε τὸ ἴδιο σύστημα, ἴσως χωρὶς νὰ τὸ ξηγήσουμε φαρδιά πλατιά ὅπως εἶδω.

Τὸ δυστύχημα εἶναι πού τὸ δημόσιο στὴν Ἑβρώπη δὲν εἶναι πάντα καλὰ πληροφορημένο. Ἐγὼ μὲ τὰ ρωμαίικα δὲν ἀδειάζω καὶ σπάνια τὸ κατορθώνω νὰ γράψω ἄρθρα γαλλικά. Γερμανικά ὅμως δὲ γράφω, καὶ στὴ Γερμανία κάμποσο διαβάζει ὁ κόσμος. Διαβάζει λοιπὸν τάρθρα ἢ τίς φυλλάδες τοῦ Χατζηδάκη, τὴν τηλεγραφεῖα του μάλιστα πού τὴ μεταφράσει ὁ ἴδιος ἀπὸ τὴν ἀχώνεφτὴ του Ἀπάντησις στὸν Krumbacher, κ' ἐννοεῖται ὅσο μπόρεσε τὴ συντόμεψις· στὸ γερμανικὸν, Die Sprachfrage in Griechenland, von Georgios N. Hatzidakis, Β.βλ. Μαρασλή [!], 1905. Ὁ καλὸς ἄθροπος πού ἴδρυσεν τὴ βιβλιοθήκη, δὲν τὸ ἔξερε πὼς σὲ λίγο θὰ καταντήσῃ, καθὼς ὅλα στὴν Ἑλλάδα, κομματικὴ καὶ προσωπικὴ.

Ἐκεῖ μέσα, στὴ Sprachfrage τῆς Βιβλιοθήκης Μαρασλή, λέει ὁ Χατζηδάκης κάτι παράξενα πράγματα πού ἄλλου θὰ τὰ μιλήσω καὶ πού φτάνει μας τώρα νὰ ξεσηκώσω μόνο δυὸ, δηλαδὴ πὼς ὑπάρχει στὴν Ἑλλάδα γλώσσα τῶν αἰθουσῶν καὶ πὼς τέτοια γλώσσα πρέπει καὶ μεῖς νὰ γράφουμε, τέτοια γλώσσα πρέπει νὰ παραδεχτοῦμε. Στὴν Ἀθήνα, ὅταν τὰ βλέπουμε ἀφτὰ τυπωμένα, καταλαβαίνουν ἀμέσως τί τρέχει καὶ πὼς ὁ ἄθροπος μᾶς εἶχαλε ἀξάφνα στὴ μέση μιὰ αἰθουσιάνικη γλώσσα, γιὰ νὰ μᾶς πολεμήσῃ, καὶ προσοχὴ δὲ δίνουν. Στὴν Ἑβρώπη, ὅπου μερικοὶ ξέρουνε τὰ ρωμαίικα, μὰ ὅπου κανένας δὲν ξέρε· τοὺς Ρωμιούς, τὰ παίρνουνε γιὰ λόγια χρυσὰ καὶ μὲ τὰ σωστά τους τὸ θαρροῦνε πὼς ὑπάρχει γλώσσα τῶν αἰθουσῶν. Τὸ λοιπὸν εἶναι χρέος μας νὰ δείξουμε πόσο ἀβάσιστα εἶναι ὅσα πῆγε ὁ Χατζηδάκης νὰ μᾶς ἀραδικῆ γιὰ μιὰν ἀνύπαρκτη γλώσσα.

Ἐγὼ λέω πρῶτα πρῶτα νὰ βάλουμε στὸ ράρι τὸν ἔρο τὸν ἴδιο, νὰ ξεφορτωθῶμε τὴ λέξη αἰθου-

σῶν. Ξενισμὸς καὶ τίποτις ἄλλο. Θέλησε τάχα νὰ μεταφράσῃ τὸ γαλλικὸ μας τὸ salon καὶ νόμισεν πὼς ἐλληνίζει, φτάνει νὰ τὸ βαφτίσῃ αἰθουσα. Γελοῖα. Στὸ Παρίσι θὰ πούμε le salon de madame une telle; στὴν Ἀθήνα, κανεὶς δὲ θὰ πῆ γιὰ τὴν αἰθουσα τῆς κυρίας τᾶδε, γιὰτὶ νόημα δὲν ἔχει· τὸ πολὺ πολὺ, ὅποιος τάκούσῃ, μπορεῖ νὰ πιστέψῃ πὼς μιλεῖς γιὰ τὴν κάμαρα τῆς τᾶδε ἢ τᾶδε κυρίας. Λοιπὸν ἂς χαίρεται μόνος του ὁ Χατζηδάκης τὴ γενικὴ του αἰθουσῶν κὶ ἀκόμη, σὰν ἀγαπᾷ, καμιά αἰτιατικὴ αἰθουσῆς. Ἐμεῖς ἂς τὰ ὀνομάσουμε ἀπλότερα σαλόνια.

Σκοπὸ δὲν ἔχω νὰ καταπιασθῶ τὰ ἱστορικὰ τῆς ἐλληνικῆς κοινωνίας, νὰ ξερεθῶ πού, πότε, πὼς κὶ ἀπὸ τὰ πόσα γενήκανε σαλόνια στὴν Ἑλλάδα. Ἡ κοινωνία τώρα μόλις ἀρχίζει· τὰ σαλόνια δὲν προφτάσανε ὅπως ἄλλου νὰ στηριχτοῦνε σὲ καμὶ παλιὰ παράδοση κὶ ἀκόμη λιγώτερο νὰ κάμουνε γλώσσα. Μὰ ἐγὼ δὲν εἶδα μήτε στίς μεγάλες πολιτεῖες νὰ ὑπάρχῃ πουθενὰ γλώσσα χωριστὴ γιὰ τὰ σαλόνια, πού νὰ τὴ βάζῃς ὅπως φορεῖς καὶ τὸ φράκο σου, ὅταν πηγαίνεις σὲ βεγγέρα ἢ καθὼς τὸ συνήθιζονε σήμερα, σὲ σουαρέδες. Θὰ τὰ ὀνειρέφτηκε ἀφτὰ ὁ Χατζηδάκης μὲ τὸν ἴδιο τρόπο πού ὀνειρέφτηκε τὸν ὄρο αἰθουσῶν. Πράγματα πού μήτε τὰ ξέρε μὴτε τὰ ὑποψιάζεται. Παραμύθια.

Γλώσσα χωριστὴ, γλώσσα ἰδιαιτέρη γιὰ τὰ σαλόνια ἐννοεῖται πὼς δὲν ἔχει οὔτε στὴν Ἑλλάδα. Μιλοῦνε τὴ δημοτικὴ τὴν ἀπόδειξη τὴν εἶδωσεν ὁ Πάλλης τώρα τηλεγραφεῖα· τὴν εἶδωσεν καὶ γὼ πολὺς φορές¹. Ἐχει ὅμως ἄτομα καὶ στὴν Ἀθήνα καὶ στὴν Πόλη. Τὸ ἓνα λιγώτερο, τὸ ἄλλο περισσότερο δασκαλεμένο. Μὰ ἡ καθαρέουσα πού συνηθίζει τὸ καθένα, ἴδια κὶ ἀπαράλλαχτη στὸ σαλόνι καὶ στὸ δρόμο. Εἴτε στὸ δρόμο εἴτε στὸ σαλόνι, τὸ ψαμί ὡς κὶ ὁ δάσκαλος θὰ τὸ πῆ ψαμί, τὴν ὀνομαστικὴν τοῦ ἐνικοῦ κυβέροντος, ὅπως τὸ φέρῃ ὁ λόγος, ὅπως τὸ φέρῃ τὸ ὄρος τῆς κουβέντας πότε γλήγορο, πότε μελετημένο, θὰ τὴν πῆ καὶ κυβέροντος καὶ κυβέρονση, τὴν αἰτιατικὴν τὴν κυβέρονση καὶ συχνὰ πάλε θὰ τὴν πῆ κυβέρονση, δίχως τὸ τελικὸ τὸ ν.

1) Modern greek, στὸ University Review, June, 1906. 204—205.

2) Ρ. κ. Μ., Β', 361—362. Στὰ Δυὸ Ἄ δέ ροι κ πού θὰ δημοσιεστοῦνε κατόπι, ἔχω φράσεις ἀλάκαιρες παρμένες ἀπὸ καλλιεργημένους Ρωμιούς. Ἐκεῖ θὰ εἶτε καὶ θὰ κρίνετε κιόλας.

Ἄς ὑποθέσουμε ὅμως πὼς ἔχουνε γλώσσα δική τους τὰ σαλόνια, γιὰ ποιὰ σαλόνια μιλεῖ τάχα ὁ κ. Χατζηδάκης; Ἡ μήπως τὰ περνᾷ ὅλα τους γιὰ καθαρεβουσιάνικα; Δὲν εἶναι ἀραγε σαλόνια, δηλαδὴ ἀλάκαιρα σπίτια, ὅπου καὶ ὁ νοικοκύρης καὶ ἡ νοικοκυρὰ διαφεντέβουνε, ἀγαποῦνε τὴ δημοτικὴ; Ἄν τᾶγνοσὶ ὁ Χατζηδάκης, γελιέται ἀπὸ ἄκρη σὲ ἄκρη. Τέτοια σπίτια γνωρίζω καὶ στὴν Ἀθήνα καὶ στὴν Πόλη, στὴν Ἀθήνα μάλιστα γνωρίζω ἓνα σπίτι ἀπὸ τὰ καλῆτερα, τὰ πιὸ ἀρχοντικά, ὅπου ὁ πατέρας εἶναι μεγάλος θιασώτης, μεγάλος φίλος τῆς καθαρέουσας, ἡ κόρη του γράφηκε μέλος τῆς Ἐταιρίας Ἡ ἐθνικὴ γλώσσα, ὁ γιός του εἶναι ξεπαθωμένος δημοτικιστῆς. Τὴ γλώσσα μιλοῦνε ὅταν εἶναι κ' οἱ τρεῖς τους μαζί, καὶ ποιανοῦ γλώσσα, τοῦ πατέρα, τῆς κόρης ἢ τοῦ γιοῦ, θὰ μᾶς ὀνομάσῃ γλώσσα τῶν αἰθουσῶν ὁ προκομμένος κ. καθηγητής; Μὰ σὲ παρακαλῶ, δὲ συχνάζουνε ταχα στὰ σαλόνια καὶ δημοτικιστᾶδες; Ἡ δὲν τὸ κατάλαβε ἀκόμη ὁ Χατζηδάκης πὼς καὶ στὴν Ἑλλάδα καὶ στὴν Ἀνατολή, σήμερις οἱ δημοτικιστᾶδες γενήκανε σωστὸ ἀσκέρι; Πρέπει μὰ τὴν ἀλήθεια νᾶχῃ ὁ κ. Χατζηδάκης γνώμη ἐλεεινὴ γιὰ τὸ δημόσιο τῆς Ἑβρώπης, πρέπει νὰ νομίζῃ πὼς ὅτι κὶ ἂν τοῦ ξεστομίσῃ ὁ τρανὸς γλωσσολόγος ἀπὸ τὴν ἔδρα του τὴν τρανὴ, τάχαθὸ τὸ δημόσιο θὰ τὸ χᾶψῃ πὼς θὰ τοῦ πῆ καὶ γειὰ σου, ἀφοῦ ἔρχεται καὶ τοῦ κοπανίζει πράγματα πού ὄχι μόνος βᾶσῃ δὲν ἔχουνε, πού δὲν ἔχουνε καὶ λογικὴ, γιὰτὶ μιὰ στιγμὴ νὰ τὸ συλλογιστῆς, βλέπεις πὼς οὔτε σὲ συζήτηση δὲν μπαίνουνε. Ὁ κ. Χατζηδάκης θυμῶνε πού κάπου ἔγραψεν πὼς τὴ δημοτικὴ μπορεῖ ἄξαφνα ὁ τᾶδες ἢ ὁ τᾶδες Ἀθηναῖος νᾶρθῆ νὰ τὴ μάθῃ στὸ Παρίσι. Ἀπὸ τὰ λόγια του γιὰ τίς παινεμένες του τίς αἰθουσῆς, εἶδα τώρα πὼς κὶ ὁ ἴδιος μπορεῖ περίφημα νὰ μάθῃ στὸ Παρίσι τὴ γλώσσα μιλοῦνε οἱ αἰθουσῆς του στὴν Ἑλλάδα.

Τὰ σαλόνια, ὅπως μᾶς τὰ στοχάστηκε ὁ Χατζηδάκης, μοῦ φαίνονται καὶ κάμποσο γυμνά. Ἐπιπλα δὲ μοιάζει νᾶχουνε· δὲν ἔχουνε guéridons, causeuses δὲν ἔχουνε, τοὺς λείπουνε καὶ τὰ bibelots, ἐπειδὴ ἀφτὰ πὼς θὰ μᾶς τὰ πῆ στὴ γλώσσα τῶν αἰθουσῶν, ἢ μήπως στίς αἰθουσῆς του δὲ γίνεται λόγος μήτε γιὰ guéridons, μήτε γιὰ causeuses, μήτε γιὰ bibelots; Μὰ τότες τί αἰθουσῆς εἶναι ἀφτῆς καὶ πού τίς εἶδε; Ἡθελα πολὺ νὰ μάθω τί κάνει καὶ τίς κυρίες στὴν αἰ-

τώρα μπιστευτήκαμε τὸ κορμί τῆς στὴ γῆς. Ἀποφασίστηκε νὰ κάμῃ αὐτὴ τὴ θλιβερὴ καὶ τρομερὴ πράξη, χωρὶς νὰ μοῦ εἶπῃ ἓνα χαιρετισμὸ, χωρὶς οὔτε νᾶφίση ἓνα γράμμα, μιὰ μικρὴ σημειωτοῦλα, γιὰ νὰ δείχνῃ τίς ὑστερνῆς τῆς ἐπιθυμίας. Μὰ ἐσεῖς, Ναντέζντα Ἀλεξέιβνα, πρέπει νὰ κατέχετε καλύτερα ἀπὸ καθένα σὲ ποιὰ ψυχὴ θὰ πῆσῃ ἓνα τόσο μεγάλο καὶ θανατίσιμο κῆριμα. Ὡ, ὁ μεγάλος θεὸς ἂς κρίνῃ τὸν ἀδερφὸ σας! Ἡ γυναικαδέρφη μου δὲν ἤμπορε οὔτε νὰ πᾶψῃ νᾶν τὸν ἀγαπᾶν, οὔτε νὰ βαστάξῃ τὸ μισερὸ του.

Ἡ Ναντέζντα ἐπῆρε τὸ γράμμα στὴν Ἰταλία, ὅπου ἐπῆγε μὲ τὸν ἀντρα τῆς τὸν κόντε Στελταίνσκη, ὅπως τὸν λέγανε ὄλα τὰ ξενοδοχεῖα. Ἐπειτα δὲ σύχναζε μονάχα στὰ ξενοδοχεῖα τῆς Ἰταλίας· τὸν βλέπανε συχνὰ στὰ λουτρά καὶ στὰ σαλόνια. Στὴν ἀρχὴ ἔχανε πολλὰ χρήματα· ὕστερα, ζαφνικά ἐπαψε νὰ χάνῃ. Ἡ ὄψη του πῆρε κείνη τὴν ἐκφραση τὴ μισοποφιστικὴ καὶ μισοσκαμμένη, ξεχωριστὴ στους ἀνθρώπους πού λογαριάζουνε πὼς θὰν τοὺς βροῦνε κακοτυχιές. Ἐβλεπε σπάνια τὴ γυναῖκα του, πού ὑπόφερεν εὐκολα τὸ λείψιμό του. Ἐνα πάθος ζαφνικὸ τὴν ἀδραξε γιὰ τίς τέχνες· σὲ τέτοιο σημείον πού τῆς ἄρεσε νὰ φιλονεικᾷ μὲ τοὺς καλλιτέ-

χνες γιὰ τὸ ὄρατο. Τὸ γράμμα τοῦ Ἰπατόφφ τὴν ἐθλίψε βαθεῖα χωρὶς νὰ τὴ μπόδισῃ νὰ πᾶν, τὴν ἔδωκε μὲρα, νᾶν πισκεφθῆ τὴ σπηλιά τῶν σκυλιῶν, στὴ Νάπολη κοντὰ, γιὰ νὰ ἰδῆ πὼς τὰ δυστυχημένα ζῶα χτυπιεῖνται καὶ δέρνουνται μέσα στὸν ἀτμὸ τοῦ θειαφιοῦ, καὶ νὰ πᾶν μὲ τὴ συντροφιά τοῦ κύριου Ποπελίνα, γάλλου ζακουστὸ ζωγράφου, πού τραγοῦδαε μὲ μικρὴ φωνὴ τενόρου, πού ψεύδιζε καὶ δηφιότανε χωρὶς νὰ δίνῃ λεφτὰ ἀνεκδοτὰ σκανταλιάρικα.

VI

Εἶτανε μιὰ μέρα τοῦ Γενάρη καθάρια καὶ κρουσταλένια. Πολὺς κόσμος στὸν περίπατο τοῦ Νεῦσκη στὴν Πετροῦπολη. Τὸ ρολόι τοῦ Πύργου τῆς Δούμας μόλις βάρεσε τρεῖς ὥρες. Στίς πλατεῖες ἀμμομενές πλάκες περπάτας, ἀνάμεσα ἀπὸ ἄλλους περιπατητές, ὁ πκλιός μας γνώριμος κύριος Ἀστακόφφ. Ἀπὸ τὸν καιρὸ πού χωριστήκαμε ἀπὸ αὐτὸν, πᾶχυνε, χωρὶς ὡστόσο νὰ γενᾶνῃ. Πυκνὲς φαβορίτες περικλείνανε τὸ πρόσωπο του. Προχώραε μέσα ἀπὸ τὸν κόσμο μ' ἀργητα, καὶ σοβαρότη, ρήχνοντας ἀπὸ καιρὸ σὲ καιρὸ ματιές κατὰ τὸ δρόμο. Περιμένε τὴ γυναῖκα του, πού θάρχονταν μ' ἀμᾶξι μὲ τὴ πεθερὰ τῆς. Ἀπὸ πέντε χρόνια εἶτανε παντρεμένος, καὶ

ὅπως τὸ πεθύμαε πάντα, ἡ γυναῖκα του εἶτανε πλοῦσια κ' εἶχε μεγάλες σκέψεις. Σηκώνοντας μ' ὄμορφο τρόπο τὸ καπέλλο του, προσεχτικὰ βουρτσισμένο, χαιρέταε τίς πολυαριθμῆς γνωριμῆς του, καὶ ζακλούθθε τὸν περίπατό του μὲ τὸ βᾶδιμα τὸ ἡσυχὸ καὶ σταθερὸ, πού δείχνει ἄνθρωπο εὐχαριστημένο ἀπὸ τὸν ἑαυτό του. Ἐάφνου κοντὰ στὸ πέρασμα Στέμπος, λίγο εἰλεψε νὰ σκουνηθῆ ἀπὸ ἓνα κύριον διπλωμένο μ' ἓνα πανωφόρι· ἀλλ' Ἀλμαβίβα, καὶ σκουφωμένο μὲ μιὰ σκούφια ἀπὸ βελούδο, πού τὸ μαρμαμένο του πρόσωπο εἶχε τὰ μουστάκια βαμένα κάτου ἀπὸ φουσκωτὰ μάτια καὶ ἀποκοιμισμένα. Ὁ Ἀστακόφφ πισωδρόμησε ἀξιοπρεπᾶ. Τότε ὁ κύριος μὲ τὸ σκούφο, ρήχνοντας τὰ μάτια ἀπάνου του φώναξε: — Ἄ, καλημέρα σας, κύριε Ἀστακόφφ! Ἡ Κείνος δὲν ἀποκρίθηκε, καὶ σταμάτησε ζαφνιασμένος. Δὲν ἤμπορεσε νὰ νιώσῃ πὼς ἓνας ἄνθρωπος σκουφωμένος στὸν περίπατο τοῦ Νεῦσκη μπόραε νὰ ξέρῃ τ' ὄνομα του.

— Δὲ μὲ γνωρίζετε; ζακλούθησε ὁ ἄλλος. Σᾶς εἶδα, εἶναι ἄχτῶ χρόνια τώρα ἀπὸ τότες, στὸ νομὸ τῆς Τούλας, στοῦ Ἰπατόφφ. Μ' ὀνομάζονε Βερετιέφφ.

— Θέ μου, συμπαθάτε με, εἶπε ὁ Ἀστακόφφ.

Ουσιάνικη τή γλώσσα· πού μας συστήνει. Σ' όλα τὰ σαλόνια του κόσμου, οι κυρίες και κάμποσοι κύριοι μιλούνε για μόδες. Μιλούνε για πλισσέδες—ή μήπως ξαφνα για πλισσέδες;—μιλούνε, σῶσε, Κύριε! και για πλισσέ-soleil, για μπουλιονέ, μιλούνε για bouffants—είναι à bouffants—για volants και για parements. 'Αμέ, πῶς θέλετε ἀλλιῶς νὰ τὰ πῶνε; Και τόντις δὲν παρατήρησε ὁ Χατζηδάκης—ἡ δὲ βρέθηκε σὲ θέση νὰ παρατηρήσει τὸ μόνο πού ἔπρεπε νὰ γεμίσει τὰ φῶτι ἐνὸς γλωσσολόγου—καὶ ψυχολόγου—δηλαδὴ, πῶς ἂν ὑπάρχει, ὅπως τὸ φηγάστηκε, καμιά σαλονίστικη γλώσσα στὴν Ἑλλάδα, σαλονίστικη γλώσσα εἶναι τὰ γαλλικά. Δὲν ἔχει ἄλλη. Καὶ δὲν μπορεῖ ἄλλη νὰ ἔχη. Τὰ γαλλικά μάλιστα δὲν εἶναι γλώσσα πού νὰ τὴ συνηθίζουμε μόνο στὰ σαλόνια, μόνο τὸ βράδι σὺν πάντε στῆς κυρίας Α ἢ στῆς κυρίας Ω· σὲ πολλές, ἔπειρες οἰκογένειες συνηθίζεται καὶ στὴν καθημερινή τὴ ζωὴ. Ὁ λόγος μου ἐννοεῖται γιὰ πλούσιες οἰκογένειες, γιὰ τὴν ἀριστοκρατία τοῦ τόπου, ἀφοῦ ἀριστοκρατικὴ γλώσσα, τὴ γλώσσα τῆς μεγάλης κοινωνίας, βγήκε ὁ Χατζηδάκης νὰ μᾶς διδάξει. 'Αντρόγυνα ξέρω, ξέρω ἀδέρφια, πού ἀναμεταξύ τους μόνο τὰ γαλλικά μιλούνε. Καὶ βέβαια πῶς θὰ βρεθῆ κανένας δάσκαλος νὰ μοῦ ἀπαντήσει πῶς δὲν πρέπει τάχα νὰ κοιτάζουμε τὸν τάδε καὶ τὸ δαίνα, γιατί, λέει, ὁ τάδε πῆγε στὴν Ἑβρώπη καὶ ὁ δίνος ἀναθράφηκε στὴ Γαλλία. Χαίρουμε πολὺ. 'Αν ὅμως ὁ τάδε πῆγε στὴν Ἑβρώπη, καὶ ἂν ὁ δαίνας ἀναθράφηκε στὴ Γαλλία, εἶναι δουλειὰ δική του; δική μου δουλειὰ, νὰ μάθω, εἶναι ἢ δὲν εἶναι μέλος ὁ τάδε μας ἀφτός καὶ ἀφτός μας ὁ δαίνας τῆς σημερινῆς ἑλληνικῆς κοινωνίας, καὶ μάλιστα τῆς καλῆτερης. Δουλειὰ μου νὰ μάθω γιατί, ὅταν ὁ τάδε γύρισε ἀπὸ τὴν Ἑβρώπη καὶ ὁ δαίνας ἀπὸ τὴ Γαλλία, γιατί τάχα μιλούνε γαλλικά, καὶ ὄχι ρωμαϊκά. Πλῆθος Γάλλοι πῆγαν στὴν Ἑβρώπη, πῆγαν στὴ Γερμανία, πῆγαν στὴν Ἰταλία, στὴν Ἀγγλία, στὴν Ἰσπανία, στὴν Ἑλβετία, στὴν Ἀουστρία καὶ στὴ Ρουσία. Σὰ γυρίζουμε σπιτί τους καὶ σὺν ἀνοίγουν τὰ σαλόνια τους, γαλλικά θὰ σοῦ κουβεντιάσουνε. 'Αναμεταξύ τους γαλλικά. Γιατί λοιπὸν ὁ Ρωμιὸς ὄχι ρωμαϊκά; Γιατί; Νὰ σὰς τὸ πῶ καὶ τοῦτο; Γιατί ἔδικα λέμε πῶς στὴν Ἑλλάδα ὑπάρχει διγλωσσία· στὴν Ἑλλάδα, νὰ τὸ καλοξετάσης, ἀγλωσσία βασιλεύει. Καὶ πῶς ἀγλωσση ἀπ' ὅλους τοὺς ἄλλους ἴσια ἴσια ἢ μεγάλη κοινω-

νία. Γιατί ἀφτό; Γιατί ἀπὸ παιδιὰ τοὺς εἶπαν σκολειὸ νὰ καταφρονεῖνε τὴν ἑθνική τους γλώσσα· ὄντας καταφρονεμένη, δὲν καλλιεργήθηκε ὅπως ἔπρεπε· καὶ ὄντας ἀκαλλιεργητὴ, δὲν τοὺς χρησίμεψε ὅπως μποροῦσε νὰ τοὺς χρησιμεύει. Ποιὰ γλώσσα λοιπὸν τοὺς ἀπόμνε; Ἡ καθαρέβουσα. Αἱ! ἡ καθαρέβουσα εἶναι ἀκόμη λιγώτερο γλώσσα, μιὰ καὶ δὲν τὴ μιλεῖ κανένας καὶ ἀναγκάζεται νὰ τὴ μισημύλη. Μισὴ καθὼς κατάντησε, πάλι δὲν κάνει. Ὁ ἐβρωπαισμένος ὁ Ρωμιὸς τὴ συγκρίνει μὲ τὴς γλώσσες τῆς Ἑβρώπης· βλέπει πόσα καὶ πόσα τῆς λείπουνε γιὰ νὰ εἶναι γλώσσα. Ἴσως δηλαδὴ δὲν τὸ βλέπει καθαρὸ, δὲν τὸ ξεδιαλίζει· μὰ τὸ νοιώθει. Νὰ μὴν ἀπορῆς ἂν καὶ ὁ ἐβρωπαισμένος, ὁ κοσμογυρισμένος ὁ Ρωμιὸς, σπῆτι τοῦ σοῦ λείει πῶς ἢ καθαρέβουσα εἶναι ἀριστούργημα καὶ ὅτι θέλεις. Τὸ λέει, ἐπειδὴ τοῦ μάθανε πῶς πρέπει νὰ τὸ λέει ἔτσι. Δὲν τὸ ζήτησε τὸ πρᾶμα, δὲν τὸ συλλογίστηκε, δὲ φωτίστηκε. Μόνο τὸ παρατηρεῖ ἀνήθελά του, ἀνήθερά του κάθε μέρα, πῶς ἢ μισὴ του γλώσσα δὲν τοῦ δίνει τὰ μέσα νὰ πῆ ὅσα ἔχει μέσα του· μήτε ὁ νῦς του μήτε ἡ καρδιά του ἐκφραση δὲ βρίσκουνε· καὶ τότες, ποθώντας καὶ ἀφτός νὰ φανερώσει μὲ λόγια μὲ λέξεις πού νὰνταποκρίνονται στὸ αἴστημά του καὶ στοὺς λογισμοὺς του, τὴν ψυχὴ του, σὺν ἄθροπος πού εἶναι, κταφέβγει σὲ μιὰ γλώσσα τῆς ἀθροπίας. Γίνονται τὰ γαλλικά γλώσσα του φυσική. (Ἀκολουθεῖ)

ΜΙΑ ΝΥΧΙΑ

Κάτου ἀφ' τὸ παράθυρό της
Πρόσμενε ὁ φτωχὸς μιὰ νύχια,
τὸ κερί της ὡς νὰ σβύσει
καὶ γλυκὰ νὰ κοιμηθεῖ.

Κάτου ἀφ' τὸ παράθυρό της
πρόσμενε ὡς νὰ ξημερώσει,
μὰ τὸ φῶς πού ὅλο φωτιοῦσε
χάθηκε μὲ τὴν ἀβγὴ.

Τὸ κλειστὸ παράθυρό της
ἀνοῖξαν τὸ βράδι βράδι,
κ' ἔμεινε ἀνοιχτὸ ὅλη νύχια,
καὶ δὲν ἔφεγγε ἀπὸ φῶς.

Τὸ ἀνοιχτὸ παράθυρό της
ἐκλείσαν τὴν ἄλλη μέρα...
Φῶς δὲν εἶδε πῶς νὰ φέγγει
οὔτε κὰν νὰ σβύνει φῶς.

ΚΩΣΤΑΣ ΓΑΖΙΑΣ

Πῶς ἀλλάξατε ἀπὸ τὸν καιρὸ κείνο!

— Ναι, γέρασα, εἶπε ὁ Βερετιέφφ, περνώντας στὸ πρόσωπο του ἓνα χέρι χωρὶς χερόχτι. Μὰ σεῖς δὲν ἀλλάξατε καθόλου.

Δὲν εἶτανε πῶς ὁ Βερετιέφφ γέρασε πολὺ, μὰ πού ὅλα του τὰ χαρακτηριστικὰ εἶτανε παραλλαγμένα. Πλῆθος ἀπὸ μικρὴς ζᾶρες χαράκωναν τὸ πρόσωπό του· καὶ ὅταν μίλαε, τὰ μάγουλα του καὶ τὰ χεῖλια του κινόντανε μὲ σπασμὸ. Ὅλα του εἰδείχανε πῶς αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος ἔκαμε μεγάλο καταστρεμὸ στὴ ζωὴ του.

— Πού περιπλανιόσαστε ὅλο τοῦτον τὸν καιρὸ, πού δὲν σὰς εἶδα πουθενά; ρώτησε ὁ Ἀστακόφφ.

— Περιπλανιόμουνα ἐδῶ κ' ἐκεῖ. Καὶ σεῖς, μένετε πάντα στὴ χώρα;

— Τὸν περσύτερο καιρὸ. Εἶμαι στὴν ὑπερσία, κύριε.

— Παντρευτήκατε;

— Ναι, ναί... Ἡ ὕψη τοῦ Ἀστακόφφ πῆρε μιὰ ἐκφραση σοβαρὴ σὰ νὰ ἤθελε νὰ εἰπῆ στὸ Βερετιέφφ: "Α, δὲ σ' τὸ λέω γιὰ νὰ μοῦ ζητήσης νὰ σε παρουσιάσω στὴ γυναίκα μου.

Ὁ Βερετιέφφ φάνηκε πῶς τὸν ἔνωσε. "Ἐνα χαμογέλιο ἀδιάφορο πέρασε ἀπὸ τὰ χεῖλια το. Ὁ

Ἀστακόφφ ἔκαμε ἓνα βῆμα γιὰ νὰ φύγη.

— Πού εἶναι ἡ ἀδερφή σας; ρώτησε ἀλλάζοντας.

— Δὲ μπορῶ νὰ σὰς εἰπῶ σωστά, μὰ ἴσως στὴ Μόσκα. Εἶναι ἄκαιρὸς πού δὲν ἔλαβα γράμμα της.

— Ζῆ ὁ ἀντρας της;

— Βέβαια.

— Καὶ ὁ κύριος Ἰπατόφφ;

— Δὲν ξέρω· μπορεῖ νὰ ζῆ, καὶ μπορεῖ καὶ νὰ πέθανε.

— Καὶ κείνος ὁ κύριος ὁ τόσο παράξενος, ὁ ἐπαρχιώτης κείνος ὁ Μποντριακόφφ;

— "Α, κείνος πού τοῦ ζητήσατε νὰ μπῆ μάρτυρας ὅταν φοβηθήκατε στὰ γιομάτα; Ὁ διάβολος ξέρε τι ἀπόγεινε.

Ὁ Ἀστακόφφ νόμιζε πῶς ἔπρεπε νὰ πάρῃ ἓνα ὕφος περσύτερο μεγαλόπρεπο. "Θυμάμαι πάντα, εἶπε, μ' εὐχαρίστηση κείνη τὴ βραδιά πού εἶχα... (πῆγε νὰ εἰπῆ τὴν τιμὴ, καὶ τὸ ματᾶβε) τὴν εὐκαιρία νὰ κάμω τὴ γνωριμιὰ σας καὶ τὴ γνωριμιὰ τῆς ἀδερφῆς σας. Εἶτανε ἓνα χαριτωμένο πλάσμα. Καὶ σεῖς, τραγουδάτε πάντα τόσο ὁμορφα;

— Ὅχι, ἔχασα τὴ φωνὴ μου. "Α, εἶτανε ἓνας καλὸς καιρὸς τότε!

— Πῆγα μιὰ φορὰ ἀκόμα ἀπὸ τότες στὴν Ἰ-

Ο ΝΟΥΜΑΣ

ΒΓΑΙΝΕΙ ΚΑΘΕ ΚΥΡΙΑΚΗ

ΣΥΝΤΡΟΜΗ

Γιὰ τὴν Ἑλλάδα ἀρ. 10. — Γιὰ τὸ Ἐξωτερικὸ
φ. 79. 10.

20 λεπτὰ τὸ φύλλο λεπτὰ 20

ΒΡΙΣΚΕΤΑΙ: Στὰ κίσκια τῆς Πλατείας Συντάγματος, Ὁμόνοιας, Ὑπουργείου Οἰκονομικῶν, Σταθμοῦ Τροχιοδρόμου, (Ὁφθαλματρεῖο), Βουλῆς, Σταθμοῦ ὑπόγειου Σιδηροδρόμου (Ὁμόνοια), στὸ καπνοπωλεῖο Μανωλακάκη (Πλατεία Στουρνάρα), Ἐξάρχεια, στὰ βιβλιοπωλεῖα «Ἐστίας» Γ. Κολάρου καὶ Σακέτου [ὁδὸς Σταδίου, ἀντικρὺ στὴ Βουλῆ]. Στὸ Βόλο, βιβλιοπωλεῖο Χριστόπουλου.

Ἡ συντρομὴ πλερώνεται μπροστὰ κ' εἶναι ἐνὸς χρόνου πάντα

ΦΑΙΝΟΜΕΝΑ

ΚΑΙ

ΠΡΑΜΑΤΑ

Ἡ ΚΑΤΑΔΙΚΗ

τοῦ διευθυντῆ τῆς «Ἐστίας» σὲ δεκαπέντε μέρες φυλάκιση γιὰ ἔβρισε ἓναν ἀξιωματικὸ τοῦ Ναυτικοῦ, ὅσο καὶ ἂν κριθῆκε ἀδύνη καὶ ἀδικη ἀπὸ τὴν κοινωνία μας, ἔχει καὶ τὴν καλὴ τῆς ὄψης, γιὰ τὴν ὁποῖα ὀλίγο τοὺς δημοσιογράφους καὶ θὰν τοὺς ἀναγκάσει νὰ βάλουν κάπιο χαλινάρι στὴ γλώσσα τους. Βέβαια ἢ «Ἐστία» εἶναι κάπως πῶς σεμνὴ ἀπὸ τίς ἄλλες φημερίδες καὶ μερικὲς φορὲς μάλιστα καταντάει κάπως νερόβραστη μὲ τοὺς ἀδιάκοπους ἐπαίνους πού σκορπᾶει δεξιὰ ζερβὰ καὶ μὲ τὴν ἀγίαρην ἀρρώστεια ποῦχει νὰν τὰ βροῖσκει ἔλα καλὰ καὶ ἄγρια. Ἄν παραστράτησε μιὰ φορὰ κ' ἢ «Ἐστία», δὲν εἶχε, φαίνεται, καὶ τόσο ἀδικο, ἀφοῦ τὸ Κακουροδικεῖο τῆς Λαμίας τὴν ἀπάλλαξε ἀπὸ τὴν κατηγορία τῆς συκοφαντίας, παραδέχτηκε δηλ. γι' ἀληθινὰ ὅσα ἔγραψε, καὶ καταδίκασε τὸ διευθυντῆ τῆς γιὰ τίς βροῖσες, καὶ αὐτὲς «εἰς βαθμὸν πταισματος»

πατόφκα, πρόσθεσε ὁ Ἀστακόφφ, σηκώνοντας τὰ φρύδια του μὲ μελαγχολικὸ τρόπο, τὴν ἴδια μέρα μάλιστα πού ἔγινε μιὰ τρομερὴ συφορά.

— Ναι, εἶναι σοβερὸ, εἶναι φριχτὸ, δέκοψε γλήγορα ὁ Βερετιέφφ. Ναι, ναί, βλέπω πῶς θυμώσαστε...

— Δηλαδὴ εἶναι πολὺς καιρὸς ἀπὸ τὸν καιρὸ κείνο, καὶ ὅλα μοῦ παρουσιάζονται καὶ μοῦ φαίνονται σὺν ὄνειρο.

— Σὺν ὄνειρο, ξανακλεγε ὁ Βερετιέφφ πού τὰ χλωμά του μάγουλα κοκκινίσανε· ὄχι γιὰ μένα δὲν εἶτανε ὄνειρο. Εἶτανε ὁ καιρὸς τῆς νιότης, τῆς χαρᾶς, τῆς εὐτυχίας· εἶτανε ὁ καιρὸς τῆς ἐλπίδας τῆς ἀτελειωτῆς, καὶ τῆς ἀνίκητης δύναμης. Ἄν εἶτανε ὄνειρο θὰ ἔβαν πολὺ ὁμορφο. Μὰ, καὶ οἱ δύο μας γίναμε γέροι, ὀλιμμένοι, χτηνώδικοι· βᾶψουμε τὰ μουστάκια μας, καὶ σαιρνώμαστε περιπλανημένοι στὰ πεζοδρόμια τῆς Πετρούπολης· δὲν εἶμαστε καλοὶ γιὰ τίποτε πιά· καταστραφήκαμε, γίναμε τιποτένιοι, ξενοφριασμένοι. Καὶ ἀνάμεσο μας, ἄλλοι κάνουνε τοὺς καμπόσους γελοῖα, τὸν καιρὸ πού οἱ ἄλλοι βυθίζονται στὴ ἀκαμωσία, πνίγοντας τίς θλίψεις τους στὸ λαρύγγι... Νὰ τ' εἶναι ἓνα ὄνειρο, ἓνα φριχτὸ ὄνειρο τρομερὸ. Ἡ ζωὴ πέρασε χωρὶς νάφισση σημάδια,